

§ 18–19. ОРДАРНАЯ СІСТЭМА Ё СТАРАЖЫТНАГРЭЧАСКАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Старажытнагрэчаская архітэктура адрозніваецца разнастайнасцю збудаванняў кultaвага і грамадскага прызначэння. Дагэтуль не знойдзена дзвюх аднолькавых пабудоў. Кожнае збудаванне — ад невялікіх храмаў да бібліятэк і тэатраў — мела індывідуальнае аблічча. Вялікую ролю ў гэтым адыграла вынаходніцтва грэкаў, якое атрымала назву «ордар».

Што такое ордар. У аснову архітэктурнага ордара пакладзена *стойкава-бэличная канструкцыя, якая складаецца з вертыкальнай калоны і гарызантальнай бэлькі.* Але гэта не звычайная нам канструкцыя. Дойліды асаблівым чынам — пастацку — прапрацавалі кожны элемент, кожную дэталю ордара. Вертыкальная **калона** — апорная (якая падтрымлівае) канструкцыя, а бэлька — нясучая (якая перакрывае).

Ордар. 1. Вертыкальная апора (калона).
2. Гарызантальнае перакрыцце (бэлька)

Ордар узнік як практычная неабходнасць пры будаўніцтве каменных храмаў. Бо, у адрозненне ад жылых пабудоў, храм узводзілі на стагоддзі. Жыллё багоў павінна было, з аднаго боку, быць трывалым і надзейным, а з другога — уражваць маштабамі і ўбраннем. Таму грэкі з матэматычнай дакладнасцю, да драбнючкіх дэталей, узгаднялі ўсе элементы канструкцыі і дэкару збудавання.

Нягледзячы на адзіную схему, грэчаскія архітэктары здолелі распрацаваць тры розныя ордары. Кожны з іх меў свае асаблівасці. Сама канструкцыя ва ўсіх ордараў была аднолькавая, а прапорцыі, формы і дэкор элементаў адрозніваліся.

Як вы разумееце паняцце «архітэктурны ордар»? Назавіце асноўныя элементы старажытнагрэчаскага ордара. Якое яго галоўнае прызначэнне?

Ордарная сістэма. З'яўленне ордарнай сістэмы найперш звязана з пераасэнсаваннем і «пераносам» канструкцый з драўлянага дойдліства ў каменную архітэктурю.

Самым старажытным ордарам з'яўляецца *дарычны*. Сваю назву ён атрымаў ад дарыйскіх плямёнаў. Дарыйцы пачалі ўзводзіць храмы і іншыя збудаванні, у якіх імкнуліся ўвасобіць гармонію прыгажосці і карысці — асноўную ідэю старажытнагрэчаскай культуры. Храм, збудаваны ў дарычным стылі, адрозніваецца масіўнасцю, прастатой і лаканічнасцю дэкаратыўных дэталей. Навукоўцы звязваюць гэта з ідэяй мужнасці і стойкасці старажытных грэкаў. Невыпадкова дарычны ордар называюць «мужчынскім».

Пазней узнік *іанічны ордар*. Сваю назву ён атрымаў ад плямёнаў іанійцаў, што засялялі адну з абласцей Старажытнай

Прыклад дарычнага ордара. Храм Геры I у Пэстуме (VI ст. да н. э.)

Прыклад іанічнага ордара. Храм Нікі Аптэрас у Афінах (V ст. да н. э.)

Грэцыі — Іонію. Іанічны ордар адрозніваецца ад дарычнага большай лёгкасцю, пластычнасцю і багаццем дэкаратыўных дэталей. У складнасці яго формаў угадваецца «жаноцкасць».

Пошук новых ідэй у архітэктуры прывёў да з'яўлення больш пазняга ордара — *карынфскага*. Яго стваральнікам лічаць скульптара з горада Карынфа. Карынфскі ордар аб'яднаў у сабе ўсё лепшае, што было ў папярэдніх ордарах: канструктыўнасць, лёгкасць і грацыёзнасць. Невыпадкава яго называюць «дзявочым» ордарам.

Карынфскі ордар надае архітэктуры ўрачыста-трыумфальны характар. Таму ён лічыцца эталонам прыгажосці ў еўрапейскім доўлідстве. Карынфскі ордар атрымаў шырокую вядомасць і стаў самым запатрабаваным у наступныя эпохі: у рымскай культуры, культуры эпохі Адраджэння, у мастацтве XIX стагоддзя.

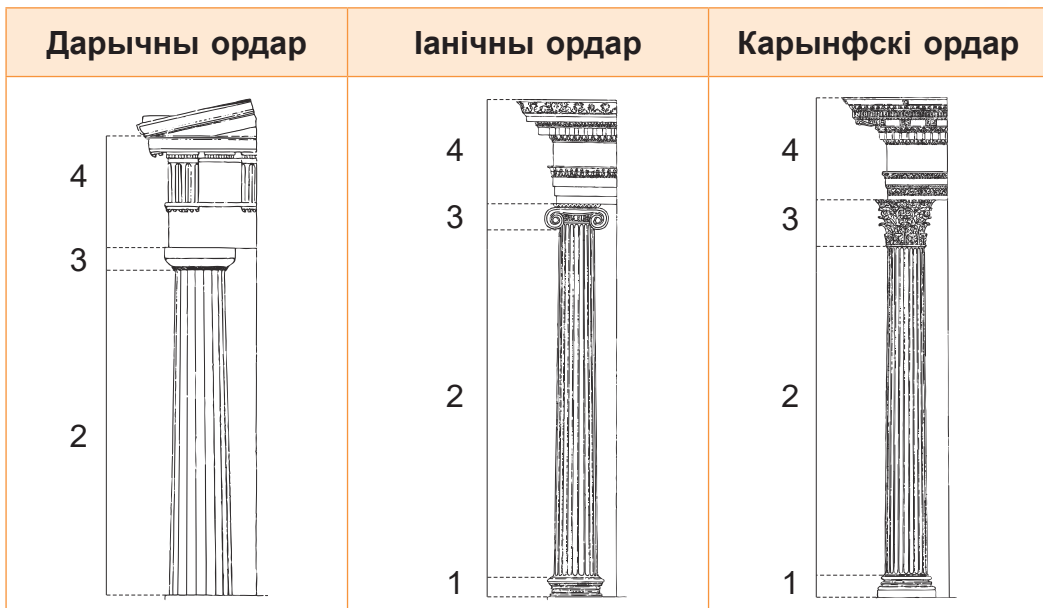

Прыклад карынфскага ордара. Храм Зеўса, Афіны
(VI ст. да н. э. — II ст. н. э.)

Падумайце, якую мастацкую каштоўнасць уяўляе архітэктурны ордар.

Як уладкаваны ордар. Галоўныя структурныя элементы кожнага ордара — *аснова, апора і перакрыцце*. Пры нязменнасці гэтых элементаў усе ордары атрымалі свае мастацкія асаблівасці.

1. База — ніжняя частка калоны (чаргаванне выступаў-валікаў і прарэзаных кольцаў, якія апяражаюць калону).
2. Ствол калоны — сярэдняя частка (упрыгожваецца падоўжнымі жалабкамі, якія надаюць калонам стройнасць).
3. Капітэль — верхняя частка калоны (дэкаратыўна аформлена).
4. Антаблемэнт — верхняя, нясучая частка стойкава-бэлчнай канструкцыі.

Няма базы	База ў выглядзе прыступак	База ў выглядзе прыступак
Ствол калоны звужаецца знізу ўверх, як ствол дрэва	Ствол калоны больш вытанчаны ў параўнанні з дарычным, толькі злёгка пашыраецца да базы	Ствол калоны найбольш вытанчаны і эlegantны з усіх
Капітэль мае простую форму, якая складаецца з дзвюх геаметрычных фігур	Капітэль адрозніваецца большай вытанчанасцю. Яе ўпрыгожваюць дзве валюты — завіткі	Капітэль адрозніваецца асаблівай пышнасцю. Мае выгляд кошыка з двума радамі лісця, падзеленага некалькімі сцёблямі з валютамі
Антаблемэнт мае разнастайны дэкор. Упрыгожваецца рэльефамі, падзеленымі вертыкальнымі жалабкамі	Антаблемэнт шматступеньчаты. Можа ўпрыгожвацца дэкаратыўнай стужкай з рэльефамі	Антаблемэнт шматступеньчаты, але больш складаны ў параўнанні з іанічным. Упрыгожваецца дробнымі ляпнымі дэталямі

Асаблівую прыгажосць і спецыфічны характар архітэктурнаму ордару надавала *капітэль*. У дарычным ордары яна была без пышнага дэкору. У іанічным ордары капітэль мела два стромкія завіткі, якія па форме нагадвалі кўчары. Капітэль у карынфскім ордары ўражвала наборам дэкаратыўных элементаў: дэталева «вылепленая» лісце ў некалькі радоў, валюты і рэльефныя арнаментальныя палосы.

Капітэль дарычнага ордара

Капітэль іанічнага ордара

Капітэль карынфскага ордара

Выканайце схематычны малюнак аднаго са старажытнагрэчаскіх ордараў (капітэлі). Пакажыце ў малюнку спецыфічныя асаблівасці ордара (капітэлі).

Ордарная сістэма, прапанаваная грэкамі, была пакладзена ў аснову збудаванняў не толькі жыхароў Элады, але і іншых цывілізацый. Прымяненне ордара ў архітэктурны дазволіла па-мастацку асэнсаваць каменныя канструкцыі. У наступныя эпохі дойдзі ўсяго свету звярталіся да грэчаскага ордара як да ўзору.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Архітэктурны ордар складаецца з некалькіх элементаў. Але ён не дапускае нічога лішняга. Усе элементы канструкцыі і дэкору знаходзяцца на строга вызначаным месцы (электронны дадатак). Чаму, на ваш погляд, ордарная сістэма звязваецца з парадкам? Аргументуйце сваю пазіцыю.

2. Знакаміты закон вялікага старажытнарымскага дойдзі Вітрувія абвяшчае: «Трываласць, карысць, прыгажосць». Як вы разумееце гэты выраз у дачыненні да старажытнагрэчаскіх ордараў?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Захаванне помнікаў архітэктуры Рэспублікі Беларусь з'яўляецца адной з прыярытэтных задач дзяржаўнай палітыкі. Да такіх помнікаў адносіцца будынак Галоўпаштамта ў горадзе Мінску — адзін з сімвалаў беларускай сталіцы. У час нядаўняй рэстаўрацыі фасадаў будынка асаблівае значэнне надавалася калонам з элементамі старажытнагрэчаскага ордара.

У якіх збудаваннях Беларусі сустракаюцца элементы архітэктурнага ордара? Падрыхтуйце для аднакласнікаў фотавіктарыну з фотафрагментамі архітэктурных збудаванняў Беларусі (вашага рэгіёна, вобласці), у якіх выкарыстаны элементы ордараў.

Будынак Галоўпаштамта ў Мінску (1949–1953)

§ 20. ГРЭЧАСКІ ХРАМ — ІДЭАЛ ГАРМОНІІ І ПРЫГАЖОСЦІ Ў АРХІТЭКТУРЫ

Галоўным тыпам збудаванняў у Старажытнай Грэцыі быў храм — прыстанак багоў. У яго архітэктуры ўвасабляліся самыя яркія мастацкія ідэі. Для будаўніцтва храмаў выкарыстоўвалі каштоўныя матэрыялы, якія нярэдка дастаўлялі з розных гарадоў мацерыка і нават з-за мора.

Якім быў старажытнагрэчаскі храм. Грэкі лічылі храм найвышэйшай духоўнай, мастацкай і матэрыяльнай каштоўнасцю. Ён быў свайго роду скарбніцай мастацтва. Таксама ў ім захоўвалася гарадская казна.

Узводзілі храмы ў цэнтры гарадской плошчы на адкрытай прасторы. Фасад храма быў звернуты на ўсход, да сонца. Унутры ставілі статуі бажства, у гонар якога ён быў пабудаваны. Алтар для ахвярапрынашэнняў спачатку таксама размяшчаўся ўсярэдзіне храма. З часам яго сталі будаваць перад уваходам у дом багоў, каб усе грамадзяне маглі прымаць удзел у святых рытуалах. Бо ўваходзіць у старажытнагрэчаскі храм мелі права толькі жрацы і іх памочнікі.

